

Історія філософії

УДК 141.319.8:130.3

А. М. МАЛІВСЬКИЙ¹

¹Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна (м. Дніпропетровськ), ел. пошта telepat-57@mail.ru, ORCID 0000-0002-6923-5145

МЕТАФІЗИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ДЕКАРТА ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ АНТРОПОЛОГІЧНОГО ПРОЕКТУ В ТЕКСТІ «МЕТАФІЗИЧНИХ МЕДИТАЦІЙ»

Мета – на базі досліджень сучасних декартознавців, тобто визнання фундаментальної ролі метафізики, виокремити та осмислити форми впливу метафізичної революції на спосіб тлумачення Декартом антропологічного проекту в тексті «Метафізичних медитацій». **Методологія.** В якості методологічної бази використовуються сучасні дослідження декартознавців, котрі акцентують фундаментальну роль метафізики та доцільність неупередженого осмислення спадщини великого мислителя. **Новизна** – окреслюється трансформація антропологічного проекту Декарта як проява метафізичної революції. Мова йде про вихід за межі наївної антропології (як втілення редукціоністської настанови), тобто тлумачення природи людини як її тілесності та перехід до метафізичної антропології, котра полягає в обстоюванні безумовної пріоритетності людського мислення як сполученого з Богом. Результатом переходу є зосередження уваги на напруженні природі людини, тобто на напрузі між чуттєвістю та інтелектом, прагненням істини та схильністю до заблуди, між Буттям і Ніщо тощо. **Висновки** – звертання до незавершеної спадщини Декарта на базі новаторських досліджень дозволяє обґрунтувати тезу про вплив метафізичної революції на спосіб тлумачення антропологічного проекту. Окреслюються основні форми орієнтовані на ідеали науки наївної антропології (довіра до чуттєвих свідчень, атеїзм, тлумачення науки як основної форми прояви раціональності природи людини), котрі Декарт прагне конструктивно подолати в ході розбудови метафізичної антропології. Предметом уваги мислителя стають напруга між чуттєвістю та інтелектом, потребою людини в істині та її схильність до заблуди, онтологічна напруга між Буттям і Ніщо тощо.

Ключові слова: метафізична революція, антропологічний проект, редукціонізм, наївна антропологія, метафізична антропологія, мислення, тілесність.

Актуальність

Принципова незавершеність спадщини мислителя, зумовлена трагічно обірваним життям та неповною реалізацією задуму, актуалізує та драматизує проблему вихідного та кінцевого пункту філософування Декарта. Нині найбільш привабливим та перспективним напрямком дослідження спадщини мислителя є зосередження на його антропологічному проекті та етичній теорії як його резюме.

В ході сучасного звертання до філософії Декарта неможливо ігнорувати здобутки світового декартознавства (і особливо ті, котрі й досі залишаються поза увагою української спільноти). Перш за все означена теза справедлива відносно «Метафізичних медитацій» як одного з найдосконаліших творів філософської думки Нового часу.

Сучасні дослідники значну увагу приділяють метафізиці Декарта. До числа найважливіших надбань справедливо

відноситься обґрунтування тези про його метафізичну революцію, котре належить Ж.Л. Марйону. Без звертання до його творів, котрі небезпідставно вважають найавторитетнішим у світі, неможливо осмислити про рівень сучасної рецепції вчення Декарта. Донедавна тексти ґрунтовних досліджень Марйона були незнайомі вітчизняним дослідникам. Ситуація дещо змінилася після публікації Хомою О. збірки ключових текстів сучасних французьких істориків філософії в 2014 році. Зазначене видання, по-перше, містить переклад чотирьох текстів відомих сучасних декартознавців, що мають істотно розширити уявлення сучасного вітчизняного читача про результати сучасних історико-філософських досліджень картезіанської філософії (Жан-Марі Бейсад «Аналіз грудки воску» (сс. 7-22), Жан-Люк Марйон «Про метафізичну призму Декарта» № 7-10 (сс. 23-66) Жан-Люк Марйон «Яку метафізику містить метод?» (сс. 67-92),), Кім Сан Он-Ван-Кун «Чи ототожнював Декарт

Історія філософії

суб'єкт і субстанцію в ego?*)» (сс. 93-113). [1, с.7-113].

Сьогодні не викликає сумнівів та заперечень теза про Картезіанську метафізику як справжній початок філософування Нового часу, котре є концентрованою формою фіксації комплексу вихідних принципів та екзистенціальних суперечностей означеного періоду [1, с.333-360].

Змістовною передумовою осмислення власної позиції Декарта є увага до основних тенденцій її бачення в сучасній літературі. Істотною виглядає ідея доцільності принципово іншого бачення геніального вчення [16], тлумачення філософії Нового часу як форму змістовної відповіді на запит про розбудову антропології [17]. Не залишилася поза увагою дослідників етична переорієнтація філософування Нового часу, здійснена Декартом [20] та ґрунтовне вивчення його етичних поглядів в тексті «Медитацій» [23].

Власне «Метафізичні медитації» як головна праця мислителя все частіше стає предметом окремої уваги Декартознавців. Істотну роль в широкій панорамі видань належать як посібникам, покликаним полегшити доступ до глибинних смислів тексту [21], так і тематичним збірникам та монографічним дослідженням, присвячені безпосередньо осмисленню «Метафізичних медитацій» [11; 13].

До числа істотних зрушень в тлумаченні вчення Декарта належать обстоювання тези про діалоговий характер його філософування (котрі належать перу Жан-Люк Марйона [19, р.30-41] та Алекса Гілеспі [14]).

Особливо значимість в контексті даного дослідження мають ті тексти Ж.-Л. Марйона, що містять виклад його відомої концепції подвійної онто-тео-логії Декарта [12]. Книга Жан-Люка Марйона «Про метафізичну призму Декарта» займає особливе місце в його творчості, а тому важко не погодитися з дослідниками текстів Марйона, котрі пропонують вважати її основною та найважливішою [15, с.75-76].

В контексті даного дослідження на окрему увагу заслуговує теза Марйона, котрий справедливо вбачає непересічну заслугу Декарта в здійсненні коперніканської революції в тлумаченні метафізики, тобто в розробці радикально нової концепції метафізики. Новаторсь-

кий підхід Марйона до тлумачення текстів Декарта дозволяє окреслити специфіку картезіанського бачення метафізики як такої, котра істотно відрізняється від її редукції до раціональної теології або до онтології. Своєрідність метафізичної позиції Декарта як принципово відмінної від середньовічних мислителів вбачається в тому, що функції перших принципів покладаються не на Бога, а на конечний людський ум в фігурі ego cogito. Повертаючись до означеної проблеми, Марйон наголошує на оригінальності позиції Декарта в радикальному відмежуванні від Аристотеля в тлумаченні метафізики, тобто в наголошенні на субстанційному характері людського мислення, проявом якої є визначення cogitatio як субстанції [18, р.3-69].

Звертання до текстів мислителя засвідчує належність феномену людини до числа найважливіших об'єктів філософування. Свідченням надзвичайної важливості концепції людини як найважливішого предмету філософії є та обставина, що Декарт звертається до неї при розгляді питання про основні цілі власного філософського вчення: «...щоб дати людському роду завершену будівлю філософії», тобто «щоб довести цю справу до кінця, я мав би ... окремо пояснити природу кожного з окремих тіл... а саме – мінералів, рослин, тварин та особливо людини...» [10, АТ, т. IX, р. 17: 1-6]

Визнання істотності антропологічного проекту для задуманої Декартом філософської системи уможливорює критичну оцінку дослідницької літератури. Схематично підходить тих авторів, які включають антропологію до числа компонентів вчення Декарта, можуть бути зведені до двох основних. В першому випадку мова йде про епізодичний та фрагментарний характер вчення про людину, котре має редукціоністський характер та орієнтоване на природознавство. Представники означеного підходу опираються в основному на текст праці Декарта про людину в однойменному творі [3] та на «Дискурсію про метод». Зокрема мова йде про статтю, присвячену осмисленню проблем «нової антропології» та фізіології у спадщині Декарта, позицію якого дослідниця схильна однозначно пов'язувати їх з проектом масштабної перебудови існуючої на той час системи наук на базі медицини [9, р.368-371].

Означений підхід базується на ілюзіях сто-

Історія філософії

совно ключової ролі редукціоністської настанови в тексті «Дискурсії», котра увиразнюється як визнання примату тілесності в природі людини. До числа їх проявів в тексті праці належить теза про медицину як єдину форму турботи про тілесне та моральне начала природи людини. Остання корисна, – пише він: «...головне, для збереження здоров'я, яке, безперечно, є найпершим благом та підґрунтям решти благ цього життя. Оскільки навіть дух настільки сильно залежить від темпераменту та від розташування органів тіла, що якщо можна знайти будь-який засіб, який зробив би людей мудрішими та здібнішими, ніж вони були досі, то його, я переконаний, слід шукати в медицині» [2, с.80].

Некоректність поверхової кваліфікації спадщини Декарта як прояви притаманного епосі Нового часу редукціонізму справедливо наголошується Стефеном Гаукрогером. Він кваліфікує означений підхід як «більш ранню медичинську модель моральності», котра має перехідний характер та пізніше була відкинута [12, р.308]. Віддаючи належне значимості означеної трансформації для інтелектуальної біографії мислителя, дослідник акцентує її епізодичність – мова йде не стільки про приклад «грубого редукціонізму», як це здається на перший погляд, скільки про «елемент редукціонізму» [12, р.394].

Коли ж автори досліджень визнають істотний та ключовий характер антропологічного інтересу для Декарта, мова йде скоріше про спроби осмислити його значимість в загальній формі, ніж про її розробку в окремих творах. (Про визнання ключового значення антропологічної інтенції для його спадщини [5; 22]). Попри відсутність у спадщині Декарта окремого твору, на сторінках якого викладалась би цілісна метафізична концепція природи людини, неможливо погодитися з тлумаченням означеного аспекту дослідниками, котрі акцентують еkleктичний спосіб поєднання окремих компонентів антропології. Оскільки основні компоненти його антропології (механістична фізіологія, бачення розуму як автономної влади судження, та теорії пасій як думок, що залежать від тіла) окреслювалися та розроблялись в різних контекстах, то вони так і не були ніколи синтезовані в рамках єдиного цілісного бачення природи лю-

дини [8, р.166].

Також важливо уникнути спокуси сприймати «Дискурсію про метод» як самодостатню, а викладену в ній позицію філософа стосовно антропології – як безвідносну стосовно інших, більш пізніх текстів. Автор даної статті віддав данину згаданий ілюзії [4], оскільки обійшов увагою тезу про перехідний характер тексту «Дискурсії про метод» [1, с.87-93]. Приймаючи ж до уваги як приватне листування, пов'язане з публікацією тексту «Дискурсії про метод», так і ретроспективне тлумачення його значимості в тексті «Метафізичних медитацій», доцільно в ході більш глибокого розуміння позиції Декарта по проблемі людини вийти за межі ілюзії про самодостатність «Дискурсії про метод» та зосередити основну увагу на «Метафізичних медитаціях» як ключовому тексті Декарта.

Мета

Мета – на базі досліджень сучасних декартознавців, тобто визнання фундаментальної ролі метафізики, виокремити та осмислити форми впливу метафізичної революції на спосіб тлумачення Декартом антропологічного проекту в тексті «Метафізичних медитацій».

Виклад основного матеріалу

В ході звертання до тексту «Дискурсії про метод» з метою осягнення своєрідності тлумачення антропологічного проекту важливо пам'ятати про детермінуючу роль редукціоністської настанови. Мова йде про істотний вплив методології природознавства (і перш за все математики) на процес осягнення істини. При поверховому прочитанні тексту важливо уникнути ілюзії щодо повного нехтування Декартом значимості іншої, а саме – метафізичної настанови, котра акцентується ним в процесі ретроспективної рецепції означеного твору. Останні моменти стають більш очевидними в ході звертання до приватного листування та безпосередньо тексту «Метафізичних медитацій», де оприявнюється полемічний характер твору та наголошується першочергова значимість метафізики в структурі «Дискурсії».

А тому можливість окреслення своєрідності антропологічного проекту в тексті «Медитацій» передбачає увагу до факту поглиблення та пе-

Історія філософії

реосмислення основних положень «Дискурсії». Істотна зміна акцентів в тлумаченні природи людини проявляється в ході тлумачення проблеми способу поєднання в природі людини тілесного та інтелектуального начал. Як самокритично наголошує сам Декарт в приватних листах, в означеному ракурсі текст «Дискурсії» виглядає досить невиразно та неоднозначно. Одна з ключових тез проголошена ним в листі до Мерсена (лютий-березень 1637 року), де акцентується увага на недостатньо докладному викладі ідеї душі як відмінної від тіла субстанції. Наведена теза доповнюється та посилюється наголошенням на хибності або непевності всіх тих суджень, котрі залежні від чуттів та виображення. Недостатня виразність означених тез має зумисний характер, оскільки Декарт мав побоювання щодо слабких умів, які можуть бути легко заведені на хибний шлях [1, прим. с.346]. Повертаючись через кілька місяців до істотних вад тексту «Дискурсії» в листі до невідомого адресата, він знову самокритично вказує на недостатню спрощеність як недоліки, оскільки так і не наважився призвичаїти читача відволікати думку від почуттєвих речей, перш за все маючи на увазі перешкоди в вигляді побоювання стосовно реакції найслабкіших розумів, котрі можуть хибно витлумачити їх як опінію скептиків, тобто таку, що має руйнівний потенціал [1, прим. с.347].

Передумовою змістовного осмислення позиції Декарта по проблемі природи людини на сторінках «Медитацій» є увага до її змістовної відмінності від викладеної в тексті «Дискурсії». В останньому випадку домінуючу роль філософ відводить позитивним аспектам реальності, оминаючи увагою природи нашої омани, онтологічним статусом сумніву, «Бога-ошуканця» та злого генія [6, с.70-71], то на сторінках свого метафізичного шедевр Декарт істотно змінює пріоритети.

При переході безпосередньо до аналізу тексту «Метафізичних медитацій» з метою прояснення особливостей тлумачення Декартом антропологічного проекту важливо пам'ятати про метафізичну революцію, тобто про безумовний пріоритет метафізичної настанови на сторінках означеного твору.

Аргументуючи наявність та істотність інтересу до феномену людини в означеному тексті мислителя, доцільно повернути увагу

до «Присвяти», в якій автор вказує на непересічну значимість для нього проблеми дослідження природи людини. Можливість однозначно говорити про його присутність надає недавно здійснений ґрунтовний переклад тексту «Медитацій» на українську мову, здійснений Олегом Хомотю. В перекладі з латини Декарт недвозначно наголошує: «бо я пам'ятаю не тільки про свою людську природу...» [1, с.124].

Правомірні сумніви стосовно відсутності безпосереднього дослідження природи людини на сторінках «Медитацій» швидко розсіюються в ході звертання до тексту. Сам Декарт в якості аргументу на користь тези про істотність для нього інтересу до антропологічного проекту та відсутність його безпосередньої розробки посилюється на відсутність часу: «в мене не доста дозвілля» [1, с.158].

Аналізуючи інші чинники відсутності проблеми природи людини серед числа ключових, доречно також привернути увагу на зауваження філософа відносно певного впливу контексту осмислення ключових проблем. Він наголошує – теза про відсутність інтересу до проблеми людської природи справедлива лише стосовно першочергових проблем дослідження. В «Передмові до читача» торкаючись питання про людський ум як річ, що мислить, Картезій зауважує – «звідси ще не випливає, ніби його природа або сутність полягає лише в тому, що би бути річчю, яка мислить, бо це слово «лише виключає все інше... в цьому творі я виключаю все інше не стосовно порядку істини самої речі, а лише стосовно порядку мого сприйняття» [1, с.129].

Якщо в період роботи над «Дискурсією» базовою настановою для Декарта була редукаціоністська, то в ході здійснення метафізичної революції в тексті «Медитацій» він дистанціюється від визнання детермінуючої ролі тілесності та чуттєвості. Роль ключової форми прояви природи людини віднині однозначно пов'язується з мисленням. І хоча, здавалось би, вона присутня вже в тексті «Дискурсії» («я – субстанція, вся сутність, або природа, якої полягає в мисленні і яка для свого буття не потребує жодного місця і не залежить ні від якої матеріальної речі» [2, с.50]), але мислитель не вважав її достатньо проясненою, а тому знову повертається до неї на сторінках

Історія філософії

«Медитацій».

Метафізична революція в тлумаченні природи людини полягає в акцентуванні домінантності мислення як ключової конститuentи, що передбачає розрив з усталеною традицією визнання базової ролі тілесності. А тому, наголошує філософ, синонімічний ряд поняття «мислення» передається за допомогою тих добре відомих слів, котрі набувають невідомих раніше смислів – «значення яких було мені раніше невідомо». Мова йде про те, що «я є річ, що мислить, тобто ум, або найвищий рівень душі, або інтелект, або рація» [1, с.162].

Наголошення на тезі про те, що мислення і лише мислення складає природу людини, в тексті «Метафізичних медитацій» Декарта має далекосяжні наслідки як для його власного вчення, так і для європейського філософування взагалі. Одним з результатів є акцентування парадоксального характеру поєднання в природі людини мислення та тіла. Попри наявність у людини виразної ідеї тіла, мислення як ключовий компонент природи людини є настільки відмінним від тіла, що може існувати й без нього [1, с.264].

Послідовне проведення ідеї щодо детермінуючої ролі мислення в природі людини у Декарта є формою реалізації коперниківської революції в метафізиці (Марйон) та можливе за умови виокремлення та спростування основних форм прояви редукціоністської настанови в тлумаченні людської природи. До числа останніх належать довіра до чуттєвих свідчень, атеїзм як форма завищеної оцінки людських можливостей, та проблематизація усталених в європейській традиції філософування стереотипів. Зупинимося на кожному з них більш детально.

Декарт в тексті «Метафізичних медитацій» послідовно відстоює тезу про недовіру до чуттєвості та почуттєвих вражень як джерела істинних знань, оскільки саме з ними безпосередньо пов'язана природа людини як істоти, схильної до помилок [1, с.248]. А тому найважливішою довірою до природи як джерела істини є неприпустимою, оскільки «решту всього, про що я судив стосовно об'єктів чуттів, я засвоїв від природи» [25, с.260].

Визнання детермінуючої ролі мислення як метафізичного начала природи людини, котре

базується на усвідомленні сполученості природи людини з Богом та укоріненості в ньому, є для Декарта несумісним з позицією атеїстів як проявою самовпевненості. Автор демонструє іронічне ставлення до них, тобто як таких людей, котрі неправомірно претендують на звання розумних та вчених [1, с.126], оскільки вони мають власним підґрунтям як хибні та недостовірні уявлення стосовно Бога та стосовно самої людини. Мова йде, – пише він, – про той спосіб бачення, в основі якого лежить «позначене або додаванням Богові людських афектів, або присвоюванням нашим умам таких (необмежених – М.А.) сили та мудрості...» [1, с.130].

Послідовне проведення Декартом тези про ключову роль мислення як метафізичного начала природи людини спричиняє проблематизацію усталених в європейській традиції філософування стереотипів. Зокрема звичне аристотелівське уявлення про людину як розумну істоту перестає виглядати очевидним та достовірним, оскільки ми замість одного незрозумілого слова з невідомим значенням отримуємо два слова з невідомим значеннями. Явно недостатньо вважати, – пише філософ, що «це жива істота, обдарована рацією. Ні, бо після цього я від одного запитання зіслизну до багатьох, ще складніших...» [1, с.158].

Змістовно окреслюючи форми прояви метафізичної революції в тлумаченні природи людини, Декарт демонструє істотні відмінності в підході до проблем гносеології в тексті «Медитацій». Якщо в тексті «Дискурсії» основну увагу мислитель зосереджує на осмисленні умов можливості абсолютної істини, що базується на визнанні метафізичного статусу «Я» як субстанції [6, с.84], то в другому – на здатності людини уникати заблуд, попри природну схильність до заблуди. Для нас важливо простежити радикальні зміни в баченні природи людини, котрі приховуються за означеними зрушеннями в тлумаченні проблем гносеології.

Категоричність позиції Декарта в тексті «Дискурсії» значною мірою пов'язана зі способом бачення головної задачі свого життя як подальшого поглиблення та примноження істинних знань, котрі є ключовою передумовою людської поведінки. А тому найважливішим компонентом реалізації означеної вимоги є по-

Історія філософії

силення здатності до диференціації істини та хибни: «Я завжди мав найбільше бажання навчитися розрізняти істинне від хибного, щоб краще розбиратись у своїх діях і впевнено рухатись у цьому житті. [2, с.25].

Він керується універсальним принципом, сформульованим дещо пізніше (на сторінках «Медитацій»), пропонуючи вбачати ідеал людського пізнання в здатності уникати помилок. Мова йде про кінцеву задачу людини, котра вбачається в тому, щоб «набути звичку не помилятися. Й позаяк саме в цьому полягає найбільша та найголовніша досконалість людини...» [1, с.233].

Радикальне відмежування Декарта від редукціоністської настанови в тлумаченні природи людини та акцентування ним ключової ролі мислення має своїм наслідком створення напруги між двома початками людської природи як найбільш істотної риси метафізичної антропології. До числа проявів напруженості природи людини у вченні Декарта належать відносини між чуттєвістю та інтелектом, потреба людини в істині та її схильність до заблуд. онтологічна напруга між Буттям і Ніщо.

До числа найбільш глибоких сторінок тексту «Медитацій» належать ті, де він акцентує парадоксальність природи людини як істоти, котра має глибинну потребу в істині та водночас нездоланну схильність людської природи до заблуди. Я як найдосконаліше Боже творіння, – пише філософ, – «підвладний незліченим заблудам» [1, с.216], констатує мислитель, акцентуючи нездоланну напругу природи людини. Він неодноразово повертається до означеного моменту, акцентуючи його антиномічність: «Немає сумніву, що Бог міг би створити мене таким, щоб я не помилявся ніколи; немає сумніву також і в тому, що Він завжди воліє найліпшого: то невже мені ліпше помилятися, ніж не помилятися?» [1, с.216].

Відмовляючись від довіри до природи як безпосереднього джерела істинних знань, він акцентує протилежну спрямованість чуттєвості та рації: «оскільки природа, здається, веде мене до багатьох [речей], від рація відвертає, то, вважаю, я не повинен надто довіряти тому, чого природа навчає» [1, с.262].

Опонуючи наївно-редукціоністським підходам, Декарт радикалізує питання про

належність тіла до природи людини та спроможність людини керувати ним. Аналізуючи проблему співвідношення ума та тіла, Декарт однозначно пов'язує з тілом дії могутнього та злостивого ошуканця («Тож тепер, коли я припускаю, що якийсь вельми могутній і, коли буде дозволено так сказати, злостивий ошуканець, скільки може докласти зусиль, щоб ошукати мене? Чи можу я стверджувати, що володію хоча би дешицею всього приналежного, як щойно було мною сказано, до природи тіла?» [1, с.160]) та пропонує вважати значимість тіла настільки неістотною, що вона наближається до нуля: «я не є тим поєднанням членів, що називається людським тілом... я ж бо припустив, що це – ніщо» [1, с.162].

Передумовою змістовного осмислення онтологічного статусу людини, її можливостей та перспектив філософ правомірно вважає увагу до онтологічної напруги між двома полюсами реальності – буття та ніщо: «... я таким чином ніби вміщений як щось серединне між Богом і ніщо, або між найвищим сущим і не-сущим...» [1, с.216].

Більш ґрунтовне осмислення означеної проблеми унеможливило обмежений обсяг статті. Спосіб її конструктивного розв'язання запропонований мислителем на сторінках останньої прижиттєво опублікованої праці – «Пасії душі».

Висновки

Звертання на базі новаторських досліджень до спадщини Декарта засвідчує правомірність тези про вплив метафізичної революції на спосіб тлумачення ним антропологічного проекту. Обґрунтовується істотність антропологічного проекту в структурі «Медитацій», змістовне розгортання якого передбачає виокремлення та спростування основних форм наївної антропології. До їх числа належать довіра до чуттєвих свідчень, атеїзм як форму завищеної оцінки людських можливостей, проблематизація усталена традиція тлумачення науки як основної форми прояви раціональності природи людини. До числа ж проявів метафізичної антропології у вченні Декарта належать напруга між чуттєвістю та інтелектом, між потребою людини в істині та її схильність до заблуди, онтологічна напруга між Буттям і Ніщо тощо. Оскільки окреслення

Історія філософії

напруженності людської природи належить до числа найбільш глибоких сторінок «Метафізичних медитацій», надалі саме з нею пропонується пов'язувати загадку життєдайності тексту.

Наукова новизна

На базі визнання фундаментальної ролі метафізики виокремлено та осмислено форми впливу метафізичної революції на спосіб тлумачення антропологічного проекту Декартом в тексті «Метафізичних медитацій». В ході звертання до тексту обґрунтовано наявність та істотність сталого інтересу до феномену людини. Продемонстровано характер впливу метафізичної революції на спосіб тлумачення антропологічного проекту, а саме – як радикальну трансформацію базової настанови в тлумаченні людської природи, тобто вихід

за межі редукціоністської (котра була пріоритетною для Декарта в період роботи над «Дискурсією») та започаткування метафізичної. До числа основних форм прояви редукціоністської належать довіра до чуттєвих свідчень, атеїзм як форма завищеної оцінки людських можливостей та бачення науки як основної форми прояви раціональності природи людини. Аргументовано, що наслідком акцентування метафізичності людської природи як ключової ролі мислення є створення напруги між двома її початками як найбільш істотної риси метафізичної антропології. До числа проявів напруженої природи людини у вченні Декарта належать відносини між чуттєвістю та інтелектом, потреба людини в істині та її схильність до заблуди. онтологічна напруга між Буттям і Ніщо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декарт Р. Медитації про першу філософію / Метафізичні медитації // «Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі Бейсад, Жан-Люк Марйон, Кім Сан Он-Ван-Кун. Пер. з фр. і лат. – К.: Дух і Літера, 2014. – 368с., с.115-292.
2. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукувати істину в науках К.: Тандем 2001, 104 с.
3. Декарт Р. Человек. / пер. с франц. Б.М. Скуратов, сост., ред., посл. и прим. Т.А. Дмитриев. – М.: Праксис, 2012. – 128 с.
4. Малівський А. Декартівське осмислення природи людини в «Міркуваннях про метод» // Антропологічні виміри філософських досліджень. № 6, с.13-144.
5. Маливский А.Н. Антропологизация базового проекта Декарта в современной историко-философской литературе // *Sententiae/XXVIII*. 1 2013. с.51-63.
6. Марйон Жан-Люк «Яку метафізику містить метод?» // Декарт Р. Медитації про першу філософію / Метафізичні медитації // «Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі Бейсад, Жан-Люк Марйон, Кім Сан Он-Ван-Кун. Пер. з фр. і лат. – К.: Дух і Літера, 2014. – с. 67-92.
7. Хома О. Історико-філософські стереотипи та сучасне прочитання Декартових «Медитацій» // Декарт Р. Медитації про першу філософію / Метафізичні медитації // «Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі Бейсад, Жан-Люк Марйон, Кім Сан Он-Ван-Кун. Пер. з фр. і лат. – К.: Дух і Літера, 2014. – с. 333-360.
8. Alanen Lilli. Descartes's concept of mind. Harvard. 2003. 370p.
9. Bitbol-Hesperies A. Cartesian physiology// *Descartes' Natural Philosophy/ ed. by Stephen Gaukroger, John Schuster, John Sutton. – London: Routledge, 2000. – P. 349–382.*
10. Descartes R. *Œuvres complètes in 11 vol. – Paris: Vrin, publiées par Ch. Adam et P. Tannery, 1996.*
11. Detlefsen Karen (ed.) *Descartes Meditation: A Critical Guide. Cambridge University Press, 2013, 264pp.*
12. Gaukroger Stephen. *Descartes: An Intellectual Biography. 1995. 520p.*
13. Gaukroger Stephen (ed.), *The Blackwell Guide to Descartes Meditations, Blackwell Publishing, 2006, 288p.*
14. Gillespie Alex. *Descartes' demon: a dialogical analysis of meditations on first philosophy. Theory & psychology, 16 (6). pp. 761-781. 2006.*
15. Horner Robyn. *Jean-Luc Marion. A Theological Introduction. 2005. Ashgate website: <http://www.ashgate.com>*
16. Kyoo Lee, *Reading Descartes Otherwise: Blind, Mad, Dreamy, and Bad, Fordham University Press, 2013, 219pp.*
17. Latour Bruno, *An Inquiry into Modes of Existence: An Anthropology of the Moderns, Catherine Porter (tr.), Harvard University Press, 2013, 486pp.*

Історія філософії

18. Marion Jean-Luc. On Descartes Methaphysical Prism. The Constitution and the Limits of Onto-theology in Cartesin Thought. Translated by Jeffrey L. Kosky. University of Chicago Press (1999) 388 p.
19. Marion Jean-Luc. On the Ego and on the God. Further Cartesian Questions. New- York. 2007. 277p.
20. Naaman an-Zauderer Noam, Descartes Deontological Turn: Reason, Will, and Virtue in the Later Writing, Cambridge University Press, 2010, 224pp.
21. Southwell Gareth. A Beginner's Guide to Descartes's Meditations. Blackwell Publishing. 2008.
22. Simmons Alison. (2013) «Re-Humanizing Descartes». Philosophical Exchange. Vol. 41. Iss.I, Article 2. p. 53-71. available at: http://digitalcommons.brockport.edu/phil_exc/vol41/iss1/2
23. Wilson Catherine WHAT IS THE IMPORTANCE OF DESCARTES'S MEDITATION SIX? // Philosophica 76 2005 pp. 67-90.

А. М. МАЛИВСКИЙ¹

¹Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна (г. Днепропетровск), эл. почта telepat-57@mail.ru, ORCID 0000-0002-6923-5145

МЕТАФИЗИЧЕСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ ДЕКАРТА И ТРАНСФОРМАЦИЯ АНТРОПОЛОГИЧЕСКОГО ПРОЕКТА

Цель – на базе исследований современных декартоведов, то есть признания фундаментальной роли метафизики, выявить и осмыслить формы влияния метафизической революции на способ истолкования Декартом антропологического проекта. **Методология.** В качестве методологической базы используются современные исследования декартоведов, акцентирующих фундаментальную роль метафизики и целесообразность непредубежденного осмысления наследия великого мыслителя. **Новизна** – очерчивается трансформация антропологического проекта как проявление метафизической революции. Речь идет о выходе за пределы наивной антропологии (как воплощение редукционистской установки), то есть истолкования природы человека как его телесности и переходе к метафизической антропологии, которая состоит в отстаивании безусловной приоритетности человеческого мышления как сопряженного с Богом. Результатом перехода выступает сосредоточенность внимания на напряженности природы человека, то есть на напряжении между чувственностью и интеллектом, стремлением к истине и склонностью к заблуждению, между Бытием и Ничто и т.п.. **Выводы** – обращение к незавершенному антропологическому проекту Декарта на базе новаторских исследований позволяет обосновать тезис о влиянии метафизической революции на способ его истолкования. Выделяются основные формы ориентированной на идеалы науки наивной антропологии (доверие к свидетельствам чувств, атеизм, истолкование науки как основной формы обнаружения рациональности человеческой природы), которую Декарт стремится конструктивно преодолеть в тексте «Медитаций». В ходе созидания метафизической антропологии внимание мыслителя привлекает факт невозможности постижения природы человека с помощью естественнонаучной рациональности и целесообразность обращения к метафизике. Предметом внимания мыслителя является напряжение между чувственностью и интеллектом, потребностью в истине и склонностью к заблуждению, онтологическое напряжение между Бытием и Ничто и т.п..

Ключевые слова: метафизическая революция, антропологический проект, наивная антропология, метафизическая антропология, мышление, телесность, редукционизм..

А. М. MALIVSKIY¹

¹Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan (Dnipropetrovsk), e-mail telepat-57@mail.ru, ORCID 0000-0002-6923-5145

METAPHYSICAL REVOLUTION OF DESCARTES AND TRANSFORMATION OF THE ANTHROPOLOGICAL PROJECT

Історія філософії

The purpose is to reveal and comprehend forms of influence metaphysical' revolution for a way of interpretation of the anthropological project by Descartes on the basis of investigations of modern dekartes's researchers, that is the recognition of a fundamental role of metaphysics. **Methodology.** As methodological base modern investigations of dekartes's researchers accenting a fundamental role of metaphysics and expediency of unbiased judgment of heritage of the great thinker are used. **The scientific novelty.** The transformation of the anthropological project is outlined as manifestation of metaphysical revolution. It is about a transcendence of naive anthropology (as an embodiment of reductive mindset), that is interpretations of human nature as its corporality and transition to metaphysical anthropology which consists in upholding of unconditional priority of human thinking as associated with God. As result of transition concentration of attention on intense human nature, that is at tension between sensuality and intelligence, aspiration to truth and tendency to delusion, between Life and Nothing, etc. **Conclusions.** The appeal to the incomplete anthropological project of Descartes on the basis of innovative researches allows proving the thesis about influence of metaphysical revolution on a way of its interpretation. The main forms of oriented to science ideals of naive anthropology, trust in evidence of the senses, atheism, interpretation of science as the main form of detection rationality of human nature, which Descartes tends constructively to overcome in the text of "meditation", are highlighted. During creation of metaphysical anthropology the attention of the thinker is drawn by the fact of impossibility of comprehension of human nature by means of natural-science rationality and expediency of the appeal to metaphysics. The subject of attention of the thinker is the tension between sensuality and intelligence, need for truth and tendency to delusion, ontologic tension between Life and Nothing etc.

Key words: metaphysical revolution, anthropological project, naive anthropology, metaphysical anthropology, thinking, corporality, reductionism.

REFERENCES

1. Dekart R. Medytatsiyi pro pershu filosofiyyu / Metafizychni medytatsiyi // «Medytatsiyi» Dekarta u dzerkali suchasnykh tлумachen': Zhan-Mari Beysad, Zhan-Lyuk Maryon, Kim San On-Van-Kun. Per. z fr. i lat. – K.: Dukh i Litera, 2014. – 368pp., 115-292pp.
2. Dekart R. Mirkuvannya pro metod, shchob pravyl'no spryamuvaty sviy rozum i vidshukovuvaty istynu v naukakh K.: Tandem 2001, 104 pp.
3. Dekart R. Chelovek. / per. s frants. B.M. Skuratov, sost., red., posl. y prym. T.A. Dmytryev. – M.: Praksys, 2012.-128pp.
4. Malivs'kyy A. Dekartivs'ke osmyslennya pryrody lyudyny v «Mirkuvannyakh pro metod» // Antropolohichni vymiry filosofsk'ykh doslidzhen'. # 6, s. 13-144pp.
5. Malyvskyy A.N. Antropolohyzatsyya bazovoho proekta Dekarta v sovremennoy ystoryko-fylosofskoy lyterature // Sententiae/ XXVIII. 1 2013.51-63pp.
6. Maryon Zhan-Lyuk «Yaku metafizyky mistyt' metod?» // Dekart R. Medytatsiyi pro pershu filosofiyyu / Metafizychni medytatsiyi // «Medytatsiyi» Dekarta u dzerkali suchasnykh tлумachen': Zhan-Mari Beysad, Zhan-Lyuk Maryon, Kim San On-Van-Kun. Per. z fr. i lat. – K.: Dukh i Litera, 2014. – 67-92pp.
7. Khoma O. Istoryko-filosofs'ki stereotypy ta suchasne prochyttannya Dekartovykh «Medytatsiy» // Dekart R. Medytatsiyi pro pershu filosofiyyu / Metafizychni medytatsiyi // «Medytatsiyi» Dekarta u dzerkali suchasnykh tлумachen': Zhan-Mari Beysad, Zhan-Lyuk Maryon, Kim San On-Van-Kun. Per. z fr. i lat. – K.: Dukh i Litera, 2014. – 368pp, 333-360pp.
8. Alanen Lilli. Descartes's concept of mind. Harvard. 2003. 370p.
9. Bitbol-Hesperies A. Cartesian physiology// Descartes' Natural Philosophy/ ed. by Stephen Gaukroger, John Schuster, John Sutton. – London: Routledge, 2000. –349–382pp.
10. Descartes R. Œuvres complètes in 11 vol. – Paris: Vrin, publiées par Ch. Adam et P. Tannery, 1996.
11. Detlefsen Karen (ed.) Descartes Meditation: A Critical Guide. Cambridge University Press, 2013, 264pp.
12. Gaukroger Stephen. Descartes: An Intellectual Biography. 1995. 520p.
13. Gaukroger Stephen (ed.), The Blackwell Guide to Descartes Meditations, Blackwell Publishing, 2006, 288p.
14. Gillespie Alex. Descartes' demon: a dialogical analysis of meditations on first philosophy. Theory & psychology, 16 (6). 2006,761-781 pp.
15. Horner Robyn. Jean-Luc Marion. A Theo-logical Introduction. 2005. Ashgate website:<http://www.ashgate.com>
16. Kyoo Lee, Reading Descartes Otherwise: Blind, Mad, Dreamy, and Bad, Fordham University Press, 2013, 219pp.
17. Latour Bruno, An Inquiry into Modes of Existence: An Anthropology of the Moderns, Catherine Porter (tr.), Harvard University Press, 2013, 486pp.

Історія філософії

18. Marion Jean-Luc. On Descartes Methaphysical Prism. The Constitution and the Limits of Onto-theo-logy in Cartesin Thought. Translated by Jeffrey L. Kosky. University of Chicago Press (1999) 388 p.
19. Marion Jean-Luc. On the Ego and on the God. Further Cartesian Questions. New- York. 2007. 277p.
20. Naaman an-Zauderer Noam, Descartes Deontological Turn: Reason, Will, and Virtue in the Later Writing, Cambridge University Press, 2010, 224p.
21. Southwell Gareth. A Beginner's Guide to Descartes's Meditations. Blackwell Publishing. 2008.
22. Simmons Alison. (2013) «Re-Humanizing Descartes». Philosophical Exchange. Vol. 41. Iss.I, Article 2. p. 53-71. avaiable at: http://digitalcommons.brockport.edu/phil_exc/vol41/iss1/2
23. Wilson Catherine WHAT IS THE IMPORTANCE OF DESCARTES'S MEDITATION SIX? // Philosophica 76 2005, 67-90pp.

Надійшла до редколегії 30.04.2015

Прийнята до друку 21.05.2015